
Migrācijas fenomens konfrontācijā ar Latvijas Baznīcas vēsturisko pieredzi

Migration Phenomenon in Confrontation with the Historical Experience of the Church in Latvia

Andris Priede, Dr. hist. eccl. (Latvija)

Autors rakstā aplūko tādas tēmas kā Latvijas iekšējās un ārējās migrācijas process konfrontācijā ar Eiropas vēsturisko pieredzi, bibliiskās saknes atbildības pilnai attieksmei pret svešinieku, svētceļnieku un tirgotāju nacionāli konfesionālās brālības Eiropas kristīgās civilizācijas konsolidācijas procesā, Latvijas pamatiedzīvotāju sociāli-ekonomisko un politisko cēloņu determinētās iekšējās migrācijas ietekme uz valsts konfesionālo karti, kā arī iekšējās migrācijas reliģisko konsekvencu vienkāršots un politizētos vērtējumus. Iekšējās migrācijas lielākās plūsmas pēdējo divu gadsimtu laikā Latvijā un šī procesa konfrontācija ar valsts lielākajām reliģiskajām konfesijām rakstā tiek aplūkota, analizējot lielākos iekšējās migrācijas viļņus: 1) Vidzemes luterisko zemnieku ieceļošana Vitebskas guberņā pēc 1863. g. poļu-lietuviešu sacelšanās apspiešanas. Procesā konfesionālās konsekvences – novada rekatolizācijā iznīkušo luterāņu draudžu atjaunošana; 2) masveida došanās bēgļu gaitās Kurzemes evakuācijas rezultātā 1915. g.; 3) Latvijas valsts agrārreformas 20. gados radītās katoļticīgo latgaliešu saliņas un Latgales laukstrādnieku darbaspēks Kurzemē un Vidzemē. Pretējā virzienā luterisko ierēdņu un armijas koncentrēšanās Latgales lielākajos centros un pierobežā; 4) II Pasaules kara nestās pārmaiņas, lielāka Latgales bēgļu skaita apstāšanās Kurzemē, kur rakstu noslēdz jauno katoļu draudžu konsolidācijas izaicinājumi diasporas apstākļos.

Atslēgas vārdi: iekšējā un ārējā migrācija, nacionāli konfesionālā agregācija

Ievads

Pasaules tautu migrācijas process cilvēces attīstību raksturo no tās pastāvēšanas pirmsākumiem. Baznīca konfrontējās ar migrācijas procesa pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem visā savas pastāvēšanas 2000 gadus ilgās vēstures garumā. Latvijas vēsturisko konfesiju vērā ņemamā aktivitāte rūpēs par migrācijas procesu apritē iesaistīto cilvēku kategoriju nav atraujama no visas Eiropas mēroga pieredzes. Protams, Latvijas situācija Eiropas kontekstā izceļas ar savu specifiku, proti, sociāli-ekonomiskie un kulturāli-edukatīvie apstākļi veicināja intensīvu iekšējo migrāciju nācijas robežās, bet politiski-represīvie apstākļi, revolūcijas un kari – ārējo migrāciju uz kaimiņzemēm vai Jauno Pasauli. Par trimdas latviešu nacionālās identitātes saglabā-

šanu, pateicoties aktīvajai sabiedriskajai dzīvei, kas savukārt lielā mērā balstījās tieši uz sazaroto trimdas reliģisko draudžu tīkla bāzes (vairāk nekā 120 latviešu luterāņu draudžu ASV, Kanādā, Austrālijā un Rietumeiropā, neskaitot citu konfesiju latviešu draudzes), līdz šim ir izdarīti nozīmīgi pētījumi. Toties mazāk apzināts ir iekšējās migrācijas fenomens, kaut gan tas vistiešākajā mērā ir veicinājis nācijas konsolidācijas procesu. Protams, dotā raksta ietvaros var tikai viegli ieskicēt un nevis izsmelt samērā komplekso problemātiku par to, kā abas lielās konfesijas reaģēja uz savu ticīgo pārvietošanos vispirms Krievijas impērijas lielo administratīvo vienību – Kurzemes, Vidzemes, Vitebeskas un Pleskavas guberņu ietvaros, un sekojoši vienas valsts, respektīvi, Latvijas Republikas un Padomju Latvijas Republikas robežās. Vēl interesantāks jautājums ir par to, ko no šīs vēsturiskās pieredzes varam ņemt vērā šodienas satraucoši straujās ārējās migrācijas apstākļos. Ja neejam atpakaļ tik tālā senatnē kā seno zemgaļu migrācija uz Livonijas ordeņa iekarojumiem vājāk padotajiem Zemgales dienvidu rajoniem lietuviešu kunigaišu aizsardzībā, tad šajā rakstā nāksies koncentrēties uz pēdējo divu gadsimtu vēsturisko pieredzi. Šī laika vēsturiskais konteksts palīdzēs lielās līnijās shematizēt iekšējās migrācijas procesu 19./20. gs. Latvijā, kas ir iedalāms vairākās plūsmās, iekšējās migrācijas viļņos.

- 1) Iekšējās migrācijas pirmais vilnis vērojams 19. gadsimta otrajā pusē, kad, pirmkārt, novērojama Vidzemes zemnieku ieceļošana Latgalē. Pēc 1863. gada sacelšanās apspiešanas konfrontāciju ar cara režīmu zaudējušie poļu muižnieki sāka izpārdot zemi, kas ieinteresēja potenciālos pircējus no Aiviekstes labā krasta. Konfesionālās konsekvences ir pirmās pēc 17./18. gs. gaitā īstenotās Latgales rekatolizācijas atjaunotās luterāņu draudzes (Varakļāni u. c.).
- 2) Otrais vilnis saistīts ar I Pasaules kara realitāti. I Pasaules kara ietekmē imperiālā valdība dod rīkojumu Kurzemes evakuācijai. Ne visi bēgļi sasniedza Iekškrīeviju, nezinā par nākotni bieži vien nevēloties doties tālāk par Daugavas otro krastu, Vidzemi. Ticīgie Kurzemes bēgļi čakli apmeklēja pārnovada luterāņu baznīcas un mājās dziedāja no savām atšķirīgajām Kurzemes dziesmu grāmatām (*sk.* H. Biezais), toties katoļticīgo kurzemnieku garīgās vajadzības pieprasa katoļu dievkalpojumu atsākšanu tur, kur tie nav notikuši kopš zviedru iebrukuma 1625. gadā, kā, piemēram, Cēsīs. Bēgļu vairākumam atgriežoties mājās, pēc 300 gadiem atjaunotās katoļu draudzes paliek.
- 3) Trešā iekšējās migrācijas plūsma saistās ar jaunās Latvijas valsts interesanto sociāli-ekonomisko politiku. Latgales lielākajos centros uz administratīvajiem posteņiem bieži kandidē kvalificēti pārnovada ierēdņi, kas organizējas luterāņu draudzēs, tāpat jaunās valsts robežas apsargājošo robežsargu vajadzībām top jaunas luterāņu baznīcas. Pretēja virziena plūsma vērojama agrārreformas īstenošanas laikā, lielākam skaitam Latgales bezzemnieku saņemot nacionalizētās muižu zemes ārpus dzimtā novada, kamēr latgaliešu laukstrādnieku darbaspēks nodrošina ekonomisko rosmi Kurzemes, Zemgales un Vidzemes vecsaimniecībās. Procesa reliģiskās konsekvences izpaužas faktā, ka 30. gadu beigās praktiski jebkurā lielākajā Latvijas apdzīvotajā vietā vismaz dažas reizes gadā uz katoļu dievkalpojumiem pulcējās latgaliešu, kā arī poļu un lietuviešu izcelsmes laukstrādnieki.
- 4) Pēdējais lielais iekšējās migrācijas vilnis, kas paliekoši skāra Latvijas konfesionālo ģeogrāfiju, saistās ar 1944. gada rudens bēgļiem no Latgales, kas nesasniedza Rietumus, bet palika Kurzemē, un ar jaunu Latgales darba zemnieku kontingentu, kas nostiprināja jaunās katoļu draudzes diasporā. Līdz ar to jau padomju varas gados, 1946./1947. gados, pārsteidzoši vitālajām kopienām tapa provizo-

riskas baznīcas, piemēram, Talsu rajonā Cīruļos un Laucienā. Plašais parādību loks, kas saistās ar iekšējās migrācijas nestajām konsekvencēm Latvijas reliģiskajā ģeogrāfijā, liek ievērot piesardzību šīs parādības vienkāršošanā vai politizēšanā. Objektīvi izvērtējot, šādas vienpusīgas pieejas piemērs var būt LPSR Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta patronizētais Zigmunda Balevica darbs “Katoļisms Latvijas sociālpolitiskajā vēsturē” (1978), kas savā priekšvārdā pretendē uz bezaizspriedumainu vēstures faktu izvērtējumu, taču ar raksta tēmu saistītajā nodaļā par draudžu tīkla reorganizāciju pēc I Pasaules kara, jaunu draudžu dibināšanu autors skaidro ar “centieniem pavairot baznīcas zemes īpašumus, kuri, salīdzinājumā ar Polijas vai pat Lietuvas katoļu baznīcu, Latvijas katoļu baznīcai bija niecīgi. Tāpēc baznīca pilnā mērā centās izmantot visas buržuāziskās zemes reformas pavērtās iespējas” (Balevics, 1978, 116). Nevar taču pēc autora parauga ieiet pretrunās un faktu par jaunu draudžu dibināšanu “Kurzemē un Zemgalē, kur vien bija apmeties zināms katoļu ieceļotāju skaits” (Ibid., 116) izskaidrot tikai un vienīgi ar šo likumīgo pastorālā darba materiālās bāzes nodrošināšanu, nepamanot, ka šiem paša Z. Balevica citētajiem katoļu ieceļotājiem bija ne mazāk likumīgas tiesības saņemt reliģiskus pakalpojumus, ko Baznīcas vadībai pienācās garantēt ar jaunu draudžu un misiju punktu dibināšanu. Ja autors konstatē, ka 20-to gadu Latvijas lauku buržuāzijas politika Latgali aizvien noteiktāk pārvērta par savdabīgu iekšēju koloniju, lēta darbaspēka avotu (Ibid., 117), tad toties nav pierādīts autora secinājums par hierarhiskās Baznīcas prestiža krišanos, nespējot vai negribot atbilst “nabadzīgo baznīcas” modelim².

Līdzīgā veidā nevar raudzīties uz luterāņu draudžu tīkla izmešanu pāri Latgalei un ietilpīgu mūra dievnamu celtniecību skaitliski nelielām draudzēm tikai kā uz līdz šim pārpoļota novada “pārlatviskošanas” akcijas sastāvdaļu. Z. Balevics emfazizē “nemieru ar luterāņu ideoloģisko ietekmi un pat luterānisma ekspansiju, kas centās iznīdēt Baznīcas sargātās Latgales īpatnības kā nevalstiskas tendences” (Balevics, 1978, 215). Šodienas skatījumam uz šiem dažādi manipulētajiem vēsturiskajiem procesiem jābūt līdzsvarotam un objektīvam.

Tāpēc, lai mēs labāk spētu izprast Latvijas piemērā pārsteidzoši operatīvo Baznīcas hierarhijas gatavību nākt pretī migrācijas procesos iesaistīto personu reliģiskajām prasībām, uzmanīgi jāpāršķirsta Baznīcas vēstures lappuses. Kas konsolidēja Eiropas sabiedrības apziņu par svešiniekam un ceļiniekam pienākošos cilvēcisko cieņu un tiesībām uz garīgajiem pakalpojumiem? Šinī gadījumā nevēlos koncentrēties uz svešinieka un ceļinieka vietu sabiedrībā atbilstoši *Lex Romana*, romiešu tiesībām, izcilajam Romas impērijas juridiskās domas piemineklim, kas pārmantots Viduslaiku kanonos un dekretālijās, un līdz pat šai dienai turpina pastāvēt civilas sabiedrības likumdošanas pamatos. Drīzāk vēlētos likt uzsvāru uz Eiropas sabiedrības veidošanās ekleziālajiem aspektiem, kas savos pirmsākumos iedvesmojas jūdu-kristiešu Svēto Rakstu tradīcijas mācībā. Pirmkārt, pienākas norādīt uz Vecās Derības veselīgu tradīciju pārmantojamību jau pirmā gadu tūkstoša Eiropas jaunajā multietniskajā kontekstā.

Bibliskās saknes atbildības pilnai attieksmei pret svešinieku

Pentateuha tīstokļos kodificētas senā Izraēla vidū dzīvojušā svešinieka tiesības un pienākumi līdzīgi kā atēnieši domāja par *metehu* un romieši par *incolu* savā vidū. Vecās Derības autoriem par ceļinieka likteni domāt lika sentēvu jeb patriarhu apziņa par savas eksistences pagaidu statusu gan starp kanaāniešiem (Gen 23:4), gan faraonu Ēģiptē (Ex 2:22). Pēc šīs ceļinieka dzīves rūgtuma pieredzes, izraidītiem kļūstot

par noteicējiem Kanaānā, Izceļošanas grāmata (2. Mozus grāmata) deklarē viena un tā paša likuma ievērošanu kā jaunajiem zemes saimniekiem, tā arī svešiniekiem (Ex 12:48-49). Svešiniekiem bija atļauts ņemt daļību Jahves kultā (Num 15:15-16) un sviņēt Pashas svētkus (Num 9:14), un pret viņu netaisnīgu apspiešanu stāvēja nomodā Likums (Bauslība) (Lev 23:22; 26:12-13).

Īpašu reliģisku nozīmi ceļnieka tēls guva apcerēs par svēto Ģimeni – Jēzu, Mariju un Jāzepu, bēgļiem svešā zemē Ēģiptē (Mt. 2:13-15). Tā kā Jēzus pats savā dzīvē bija piedzīvojis ceļnieka likteni, tad pie kristīgas sabiedriskās kārtības piederēja ne tikai atsaucīga attieksme pret svešinieku, bet arī pienākums garantēt reliģiskos pakalpojumus ceļā esošajiem cilvēkiem.

Svētceļnieku un tirgotāju nacionāli konfesionālās brālības Eiropā

Gadsimtu gaitā konstatētie pārkāpumi pret viesmīlības likumu uzskatāmi par izņēmumiem, kas tikai apstiprina likumu. Zīmīgs piemērs ir 11. gadsimta svētais Kolomans. Bohēmijas un Morāvijas bruņota konflikta laikā šis īru-skotu svētceļnieks, kas devās apmeklēt Jeruzālemes svētvietas, šķērsoja karadarbības skārtās teritorijas pie Donavas. Ienaidnieka meklēšanas apmātie Stokeravas iedzīvotāji Kolomanu noturēja par kaimiņu spiegu, kas tikai izliekas nesaprotam vietējo valodu, tāpēc pēc īsas izmeklēšanas 1012. gada 13. jūlijā viņu pakāra. Ceļnieka pacietība un pazemība provizoriskās izmeklēšanas laikā un netaisnīgo nāves sodu pieņemot, kļuva par reliģisko pamatojumu Kolomana sv. relikviju godināšanai, kuras trīs gadus vēlāk pārveda uz Melkas abatiju pie Donavas un sekojoši viņa izvēlēšanā par vienu no Austrijas debesīgajiem aizbildņiem (*protector minor*) (Mozga, 1963, 357). Šī netaisnīgi nonāvētā īru-skotu svētceļnieka godināšana ir raksturīgs piemērs, cik nopietnu sirdsapziņas izmeklēšanu piekopa Eiropas sabiedrība, lai neatkārtotos tamlīdzīgi pārkāpumi pret neaizsargātiem ceļiniekiem.

Ne mazāk pārliecinošs piemērs vispārējai cieņai iepretim ceļniekam ir masveidīgie svētceļojumi uz dažādām Eiropas un Tuvo Austrumu svētvietām, kas neapsīka pat tā saucamajos tumšajos gadsimtos, kad ordinārie kontakti Eiropas tautu starpā kopš Romas impērijas sabrukuma bija sarukuši līdz minimumam. Ja došanās svētceļojumā būtu bijusi uzskatāma par kaut ko ārkārtēju, šis fenomens nebūtu skāris tik plašas visu sociālo slāņu un kārtu aprindas. Par to liecina pat tik kuriozi elementi kā reliģiskas tematikas grafiti uz svētvietu sienām. Dievbijīgi ieraksti izdarīti tik daudzās dažādās valodās, ka neatstāj nekādas šaubas par svētceļojumu masveidību ne tikai karolingu renesanses relatīvajā drošības periodā 8./9. gadsimtā, bet arī vēlāk, 10./11. gadsimtā, kad ne par ko ārkārtēju nebija uzskatāms pārvarēt 2000, 3000 un pat 4000 kilometru garus attālumus. Neraugoties uz kriminālo elementu piekopto bandītismu, kas gadsimtu gaitā te pierima, te atkal pieņēmas spēkā, kā svētceļnieki un misionāri, tā tirgotāji un valdnieku emisāri varēja droši apelēt pie apkārtējās sabiedrības solidaritātes. Šim nolūkam īpaši iekārtotās svētceļnieku apmetnes un slimnīcas, neraugoties uz visiem saviem trūkumiem higiēnas prasību ziņā, liecināja par sabiedrības nevainojamu morālo stāju. Vecākā līdz šai dienai pastāvošā ceļnieku slimnīca ir Romas tūkstošgadīgais *Ospedale di Santo Spirito in Sassia*, ko 727. gadā savu tautiešu vajadzībām ar klasisko titulu *schola Scuonum* iekārtoja sakšu valdnieks Ina. Slimnīcai blakusesošā baznīca līdz šai dienai titulēta kā Sv. Gara sakšu baznīca – *Spirito Santo in Sassia*.

Romas vecākās slimnīcas kā pirmkārt konkrētai etniskai grupai piederīgo svētceļnieku uzņemšanai un aprūpei paredzēta centra jeb *scholas* izcelsme uzrāda visā Ei-

ropā, bet jo sevišķi lielajos kultūras un tirdzniecības centros sastopamu īpašu fenomenu – dažādu tautu, etnisko grupu un novadnieku reliģiski karitatīvo centru – slimnīcu, baznīcu, apmetnes vietu un pat savu kapsētu izveidošanu. Ja iepriekšminētā Romas baznīca – *Santo Spirito in Sassia* jau sen vairs nekalpo sakšiem, tad toties Romā vācu valodā runājošo ceļinieku vajadzībām kalpo cita svētnīca *Santa Maria dell'Anima*. Tieši tāpat līdz Napoleona kariem pastāvējušās sv. Romas vācu nācijas impērijas dažādo tautu, parasti vācu un nīderlandiešu, svētceļnieku vajadzībām paredzētā kapsēta Vatikāna teritorijā (*Camposanto dei Teutoni e Fiamminghi*) joprojām ir visnotaļ atraktīvs šo Viduslaiku brālību gara relikts senākajā Eiropas galvaspilsētā. Tāpat līdz pat šai dienai savas baznīcas un reliģiskie centri Mūžīgajā Pilsētā ir arī angļu, franču, spāņu, portugāļu, poļu, krievu, ukraiņu, grieķu, armēņu, un vēl citās valodās runājošajiem katoļticīgajiem romiešiem un pilsētas viesiem, nemaz neminot daudzu citu konfesiju un reliģiju piederīgo uzturētos reliģiskās un sabiedriskās dzīves centrus. Turklāt atbilstoši Viduslaiku tradīcijai nevis valoda, bet izcelsme var būt noteicošais motīvs izvēlei viena vai otra dievnama apmeklēšanai. Angļu valodas dievkalpojumu varam dzirdēt gan Sv. Silvestra (*San Silvestro in Capite*), gan Sv. Suzannas (*Santa Susanna*), gan arī Sv. Patrika (*San Patricio*) baznīcās un vēl citur, taču pirmo pārsvarā apmeklē Lielbritānijas un Ziemeļīrijas monarha pavalstnieki, otro – Savienoto Valstu pilsoņi, bet trešajā pārsvarā pulcējas Īrijas apustuļa darba mantinieki.

Vēl interesantāks fenomens ir dažādo Itālijas un vistuvāko kaimiņzemju reģionu novadnieku kopienu pastāvēšana Romas reliģiskās dzīves kontekstā. Tam piemērs ir sardu un korsikāņu ģimenēm atvēlētā Sv. Hrizogona baznīca Transteverē, kādreizējai Venēcijas vēstniecībai (*Palazzo Venezia*) piegulošā Sv. Marka bazilikā Kapitolija kalna pakājē, dzenoviešu Sv. Jāņa Kristītāja baznīciņa vienā Tebras krastā un tāda pat titula svētnīca Tebras otrā krastā, kas vēsturiski veidojusies kā florenciešu reliģiskais centrs. Ja šodien šos viduslaiku dvesmas skartos dievnamus ikdienā pārsvarā apmeklē Romas vecpilsētas tuvāko kvartālu iedzīvotāji, tad sava dzimtā novada reģionālā patrona svētku reizēs uz šo savu agregācijas centru svētceļo galvaspilsētā dzīvojošās ar konkrēta novada izcelsmi saistītās ģimenes.

Kāpēc mūsu pārdomās par migrācijas fenomena konsekvencēm attiecībā uz ceļotāju reliģisko dzīvi ieskatījāmie tieši Romas pārbagātajā sabiedrisko organizāciju tīklā, bet nevis kādas Baltijas jūras reģionam ģeogrāfiski tuvākas vietas vēsturiskajās realitātēs? Vai mūsdienu globalizētajā pasaulē jebkurā lielajā Eiropas pilsētā neatrādisim savu *China Town*, lielāku vai mazāku musulmaņu kvartālu, vai kādu citu specifisku tikai vienas etnoreliģiskās grupas, sikhu vai kurdu, pulcēšanās centru? Pat sekularizētā Francija nespēj vairs efektīvi asimilēt tos savus Parīzes piepilsētas kvartālus, kuros alžīriešu vai marokāņu izcelsmes iedzīvotāju īpatsvars pārsniedz etnisko francūžu skaitu. Par atbildi jāmin fakts, ka šis parādību loks Eiropu skāris samērā nesen, toties Roma migrācijas fenomena pētnieku uzmanību turpretī piesaista ar to, ka Mūžīgajā Pilsētā svešiniekam paredzētās agregācijas formas pastāv nepārtraukti gadu simtiem un pat tūkstošiem. Lai tikai pieminam Itālijas galvaspilsētas ebreju kopienai! Tebras krastos jūdu sinagogas jeb Viduslaiku *scholas* nepārtraukti kalpojušas savam uzdevumam vairāk nekā divus gadu tūkstošus, praktiski nepārtraucot savas funkcijas pat traģiskajos II Pasaules kara gados. Visas iepriekšminētās dažādo Eiropas, Āzijas un Āfrikas tautu kopienas pie saviem reliģiski karitatīvajiem centriem dažādos Romas kvartālos pastāv vismaz dažus gadsimtus, ja ne tūkstoš gadus ilgi. Pati Kardinālu kolēģija, sākot ar 11. gadsimta gregoriānisko reformu, pārtapa daudz nacionālā institūcijā, kurā goda vietas piešķirta nepavisam ne romiski itāliskām personām kā, piemēram, bizantiešu-slāvu un bizantiešu-grieķu rita arhibīskapiem Kijevas Izidoram

(†1463) vai Nīkajas Besarionam (1403-1472). Līdz ar to Romas kā kristietības galvaspilsētas paraugs nevarēja palikt nenovērtēts visā pārējā kristīgajā pasaulē. Ja Eiropas sabiedrībai par audzinošu faktoru izvērtās dažādu tautu tradīciju dzīvesveida atklāta piekopšana un plaša tolerance dažādo kultūrālo ritu ieviešanā Romas kultūrvīdē, tad savukārt Baznīcai tas kalpoja par paraugu un modeli īstenošanai Eiropas perifērijā. Mūsu dzimtene šajā ziņā nav izņēmums.

Latvijas pamatiedzīvotāju iekšējās migrācijas ietekme uz valsts konfesionālo ģeogrāfiju

Tā spontanitāte un pašsaprotamība, ar kādu Latvijas Baznīcas vadība piekrita etnogrāfisko grupu, proti, latgaliešu jaunsaimnieku vajadzībām paredzēto draudžu dibināšanai Kurzemē un Vidzemē, izskaidrojama ne tikai ar pastorālo dedzību un misionāro aktivitāti, bet arī ar iepriekš pieminēto Romas Baznīcas paraugu ceļinieku harmoniskai integrācijai vietējā kultūrvīdē, nodrošinot viņiem dvēselisku siltumu un māju sajūtu.

Līdz ar to Latvijas teritorijā no abu konfesiju vadības uzmanības loka nepazuda rūpes par divām specifiskām etnogrāfiski konfesionāli šķirtām pamatiedzīvotāju daļām, kas dažādu politiski-ekonomisku motīvu rosinātas uz laiku vai arī uz pastāvīgu dzīvi apmetās otras konfesijas vairākuma apdzīvotajos novados. Ko darīt, lai vienas valsts un nācijas ietvaros pašsaprotamās iedzīvotāju pārvietošanās procesa rezultātā jaunā vidē nonākušie attiecīgās etnogrāfiski konfesionālās grupas pārstāvji ar savu klātbūtni tikai nostiprinātu nācijas konsolidācijas gaitu, vienlaikus saglabājot savu identitāti? Kā iepriekš konstatējām, katras specifiskas etniskās vai etnogrāfiskās grupas pašizpaušmēs vairāk vai mazāk demonstratīvi izpaužas reliģiskais faktors. Baznīcas tūkstošgadīgā pieredze demonstrē nepieciešamību šo grupu pārstāvjiem nodrošināt iespējami labākas agregācijas iespējas, kas ir jo īpaši svarīgi diasporas apstākļos. Šim nolūkam kalpo tādas konfesionāli bāzētas institūcijas kā nacionālās kapelānijas, brālības, asociācijas un draudzes, par ko plaši tika diskutēts sadaļā par daudzskaitlīgajām Romas angļu, vācu, dženoviešu, venēciešu, neapolitāniešu, nursiešu, milāniešu un citu nacionālo un etnogrāfisko kopienu baznīcām.

Pirms hronoloģiskā secībā sākam sistemātisku apskatu par lielāko iekšējās migrācijas plūsmu ietekmi uz Latvijas konfesionālo ģeogrāfiju un par Baznīcas iespējām normalizēt diasporas kristiešu identitāti formējošo ekleziālās piederības problēmu, iepriekš jāuzsver: neviena no Latvijas konfesijām neuzskatīja par vēlamu ievērot tik striktu novadnieku brālību principu kā iepriekšminētajos Romas gadījumos. Visas draudzes vismaz principā ir etniski un etnogrāfiski atvērtas, **agregācijas pamatā liekot nevis etnisko, bet konfesionālo piederību**: luterāņiem – latviešu un vācu draudzes³; pareizticīgajiem – latviešu, krievu, baltkrievu un igauņu draudzes⁴; katoļiem – latviešu, poļu, lietuviešu un vāciešu draudzes (līdz 1939. g.). Uz izteiktas etnogrāfiskās un nevis etniskās piederības principa bāzētas katoļu draudzes Latvijā ir tikai divas un abas Rīgā – Sv. Marijas Magdalēnas baznīcā galvaspilsētas un apkārtnes latgaliešiem un Sv. Jēkaba katedrālē tā saucamajiem “baltiešu” katoļiem (formalitātes labad pievelkot klāt angļu un franču valodu cienītājus), turklāt abas šīs institūcijas radās padomju laika likumdošanas prasību rezultātā, respektīvi, 1940. un 1947. gadā, kad katras kulta celtnes pastāvēšanas pamatā bija jābūt tās lietotājam reliģiskajai draudzei (Cakuls, 1997, 706). Savukārt luterāņiem izņēmumus ar draudzēm, kas nodalītas pēc etniskajiem (bet ne etnogrāfiskajiem) principiem, veidoja Rīgas igauņu draudze (pastāvējusi 1760.-1814. g., tad atkal no 1824. g. līdz mūsdienām) (Ķiploks, 1987, 64) un Alūksnes

igauņu draudze (1925. g. nodalīta atsevišķā administratīvā vienībā) (Ibid., 203).

Pirmie divi Latvijas pēdējo gadsimtu vēsturē vēsturiski fiksētie kādas konkrētas, migrācijas rezultātā savu dzīvesvietu mainījušas etniskās grupas pastorālās apkalpes piemēri nav atzīstami par pietiekošiem, ko pierāda fakts, ka šo grupu piederīgie Latvijā praktiski vairs nav sastopami. Šoreiz runa nav par vietējā etnosa, bet gan kaimiņu tautu pārstāvjiem. Tā saucamie Jaunsaules un Vecsaules krieviņi, Ingermanlandes somugru tautu, votu un ingru karagūstekņi Livonijas karu rezultātā piespiedu kārtā nonāca Zemgales pierobežā. Tā kā viņi nekad īsti neatradās vietējo draudžu administratoru specifiskas uzmanības lokā, nedz arī no savas puses apelēja pie vienas vai otras konfesiju vadības ar prasībām pēc diferencētas pastorālās aprūpes, tad līdz ar to viņu asimilācija apkārtējos latviešos un lietuviešos izrādījās laika jautājums.

Krietni veiksmīgāk, vismaz līdz Latgales iekļaušanai Krievijas impērijā, risināta tā saucamo Ludzas igauņu reliģiskā aprūpe. Par ievērojamu skaitu igauņu dziļi Latvijas teritorijā, Latgalē aiz Ludzas ezeriem, parādās ziņas 17. gadsimta otrajā pusē. Lai gan par Ludzas igauņu migrācijas cēloņiem zinātniski absolūti viennozīmīga atbilde nav izstrādāta, katoļu apoloģētu klasiskais skaidrojums viņus saista ar zviedru iekarojumiem Dienvidigaunijā, kad jaunā administrācijas konfesionālā neiecietība senās katoļu reliģijas kopējus nostādīja ārpus likuma. Vēsturisks ir fakts par karadarbības pārtraukto jezuītu apustulātu senajā bīskapa rezidencē Tērbatā, taču nav zināms, cik liels ticīgo skaits devās līdz jezuītiem bēgļu gaitās pāri poļu un zviedru pamiera brīdī nospraustajai “pagaidu” robežai pa Aivieksti un Pededzi, kas Vidzemi sašķēla poļu un zviedru daļās. Taču līdz ar to savas katoliskās pārliecības dēļ uz Polijas-Lietuvas pārvaldīto Latgali devušies igauņi ieguva sava veida ticības mocekļu aureolu, bet tas viņiem toties garantēja tiesības uz garīgajiem pakalpojumiem dzimtajā valodā. Pasienas dominikāņu klostera pastāvēšanas laikā (1694-1832) novadā bija iespējams nodrošināt pietiekošu garīdznieku – valodu pratēju skaitu. Viņu pienākumos ietilpa rūpes par plašā pierobežas novada iedzīvotājiem, kuru labākai aprūpei klostera brāļi dibināja pastāvīgas kapelas, vēlākās Ludzas dekanāta draudžu baznīcas. Pildas, Briģu (Pikavu sādža) un Raipoles draudzēs (Lielo un Mazo Čapšu sādžās) vēl līdz 20. gs. otrajai pusei bija sastopami igauņu valodas pratēji, kaut gan pēdējos simts gados vietējo garīdznieku spējas komunicēt igauņu valodā vairs nepiederēja pie obligāta nosacījuma, lai saņemtu nominātu darbam konkrētajās draudzēs (Svilāns, 1995, 170-172).

Latvijas iekšējās un ārējās migrācijas procesi un to sekas

Pirmais iekšējās migrācijas vilnis (19. gs. II p.). Kā raksta ievadā konstatējām, lielāka atsevišķas Latvijas pamatiedzīvotāju etniskās grupas iekšējās migrācijas plūsma novērojama 19. gadsimta otrajā pusē, kad Vidzemes zemnieki sāka ieceļot Latgalē. Pēc 1863. gada poļu-lietuviešu sacelšanās apspiešanas konfrontāciju ar cara režīmu zaudējušie poļu muižnieki sāka izdevīgi izpārdot zemi. Latgales zemnieks pēc brīvvaldības vēl nebija sasniedzis to ekonomisko stāvokli, kas viņam nodrošinātu brīvus naudas līdzekļus. Toties Latgales piedāvātās ekonomiskās izaugsmes iespējas ieinteresēja tuvākos kaimiņus no Vidzemes. Iekšējās migrācijas konfesionālās konsekvences ir pirmie luterāņu dievkalpojumi, par ko pēc ieceļotāju lūguma gādā tuvāko Aiviekstes labā krasta draudžu mācītāji, pirmkārt no Lazdonas. Latgalē priekšā atradās luterāņu Krustpils draudze, ko uzturēja baroni Korfi, vienīgā vietējā dižciltīgā ģimene, kas savos īpašumos ar enerģisku rīcību 17./18. gs. nobremzēja pārējā Latgales teritorijā novērojamo pakāpeniskās rekatolizācijas procesu. Vēl Latgalē pastāvēja Daugavpils draudze ar garnizona aprūpē iesaistītajiem vācu virsniekiem un latviešu karavīriem,

kuriem kalpoja algots divīzijas mācītājs. Viņa pārziņā atradās arī apmēram 50 luterāņu Krāslavas apkārtņē.

Pēc poļu-lietuviešu sacelšanās apspiešanas novērojama organiska luterāņu draudžu veidošanās. 1866. gadā apmēram 30 luterāņu vajadzībām tiek uzcelts lūgšanu nams Ludzā, par ko rūpējās Polockas mācītājs (Ķiploks, 1987, 495). 1871. gadā Lazdonas mācītāja aprūpēto Vidzemes iecelotāju vajadzībām uzcelta baznīciņa ar 60 sēdvietām Vidsmuižā, taču draudze nekad neizaug lielāka par savu baznīcu, pat 1938. gadā nepārsniedzot 100 cilvēku skaitu (Ibid., 485). Tā paša Lazdonas mācītāja aprūpē atradās arī Strūžānu apkārtnes saimnieki, kuru interesēs 1873. gadā celtā baznīca 1880. gadā ieguva draudzes statusu un 1938. gadā bija izaugusi jau līdz 300 cilvēku sastāvam. Lazdonas mācītāja ceļojumi veda tālāk līdz Rēzeknei, kur 1888. gadā uzcelta koka baznīca, pie kuras, sākot ar 1905. gadu, dzīvo Stuzāniem nozīmētais draudzes gans. 1879. gadā pēc 187 gadu pārtraukuma luterāņu mācītājiem atkal iespējams sprediķot Varakļānos, kur iecelotāju vajadzībām uzcelta baznīca. 1903. gadā kā pastāvīga adjunktūra no Strūžānu draudzes atdalīti Balvi, kur līdz tam, tāpat kā Kārsavas muižā vismaz reizi gadā, sprediķoja Strūžānu mācītājs, bet 1908. gadā uzsāka organizēties Kokorevas (šodien Tilžas) luterāņi, kuru dievkalpojumus līdz tam Lazdonas mācītāji novadīja brīvā dabā vai (ziemā) rijā.

Ko varam secināt par šo Latgalē iecelojušo vidzemnieku organizēšanās procesu? Grūti tajā saskatīt īpašu mērķtiecīgu aktivitāti no konfesijas reliģiskā centra puses, kas turklāt izrādījās saskaldīts dažādu Krievijas impērijas konsistoriju starpā (Daugavpils Kurzemes konsistorija – Viļņas prāvesta iecirknis, Krustpils un Ungurmuiža – Vidzemes konsistorijas Cēsu iecirknis, un Pleskavas-Lavras draudzes Pokrovkā – Pēterburgas virskonsistorija). Luterāņu konfesija ārpus trim Baltijas guberņām neatradās Krievijas impērijas īpaši privilģētās reliģijas statusā, tāpēc arī nevarēja būt ne runas par prozelītiskas aktivitātes izvēršanu ārpus savām draudzēm piederošām personām. Jaunās vai atjaunotās Latgales draudzes turklāt bija nelielas, pārvaramie attālumi – ievērojami. Taču atsevišķu mācītāju personiskā dedzība palīdzēja organiski sakausēt iecelotājus vienā organiskā struktūrā, kura viņus radikāli nošķīra no apkārtējiem Latgales latviešiem, nodrošinot viņiem savas specifiskas identitātes apziņu. Par identiski noritošu procesu varētu runāt saistībā arī ar septiņām latviešu draudzēm Ziemeļlietuvā, kas tāpat 18./19. gs. gaitā bija radušās pēc iecelojušo kurzemnieku spontānas reliģiskas vajadzības (Ķiploks, 1982, 97-128).

Otrais migrācijas vilnis (1915). Nākošais lielākais iekšējās migrācijas vilnis Latviju pāršalc I Pasaules kara gaitā, kad cara valdība dod rīkojumu Kurzemes evakuācijai. Kurp doties? Ne visiem bija vēlēšanās nonākt Iekšskrievijā, tāpēc norūpējies bēglis bieži vien nedevēs tālāk par Vidzemes guberņu. Kādas konfesionālās konsekvences bija šim migrācijas vilnim? Kurzemes bēgļu vairākums piederēja luterāņiem, kuru dievnamus pārnovada tautieši kā visi neziņā un grūtībās nospiesti ļaudis čakli apmeklēja, kaut gan mājās bija pieraduši dziedāt no savām atšķirīgajām, arhaiskākajām un mazāk literāri noslīpētajām Kurzemes dziesmu grāmatām. Toties reliģiskās dzīves problēmas piemeklēja katoļticīgo Kurzemes bēgļu minoritāti: proti, no Rīgas līdz Valkai un tad tālāk līdz Tērbatai, pa visu Vidzemi, – nevienas katoļu baznīcas! Viņu garīgo vajadzību apmierināšanai Rīgas katoļu prāvestam nekavējoties bija jādomā par dievkalpojumu atsākšanu tur, kur tie nebija notikuši kopš zviedru iebrukuma 1621.-1629. gadā, kā, piemēram, Cēsīs un Valmierā. Bēgļu vidū atrodas arī Kuldīgas prāvests F. Lukšo, kas var nodrošināt Mises svinības. Bēgļu vilnim atplūstot, tikai dažas katoļu ģimenes palika uz vietas. Atbildība par viņu garīgo aprūpi atradās Valkā dzīvojošā prāvesta P. Stričko ziņā. Par šo otro lielo migrācijas vilni varam teikt, ka tā

konfesionālais raksturs nebija viengabalains, un tā kā tas bija īslaicīgs, tad paliekošu iespaidu neatstāja.

Trešais iekšējās migrācijas vilnis (1920. gadi). Ar tālejošām konfesionālām sekām ievērojams ir trešais lielais iekšējās migrācijas vilnis, kas saistās ar jaundibinātās Latvijas valsts sociāli-ekonomisko jeb agrāro politiku. Process noritēja divos virzienos, ko etnogrāfiski konfesionāli varētu novienkāršot šādi: baltiešu luterāņu migrācija uz Latgali, katoļticīgo latgaliešu – uz Kurzemi un Vidzemi.

Pirmo no šiem virzieniem var izskaidrot ar Iekšlietu ministrijas pārzinātās Robežsargu divīzijas komplektēšanos, ar valsts dienesta un brīvo profesiju personām un viņu ģimenēm. Pašu latgaliešu inteliģence vēl nebija pietiekoši lielā skaitā, lai spētu aizpildīt brīvās vietas savā novadā. Visa šī ļaužu kontingenta aprūpei līdzšinējās Latgales luterāņu draudžu struktūras izliekas nepietiekošas. Robežsargu divīzijai valsts algo luterāņu mācītāju, viņu vajadzībām tiek finansēta jaunu baznīcu būve pierobežas miestņos Indrā (1938-1944⁵, Zilupē, (1936-1938). Reliģiskais centrs atšķirībā no iepriekšējā posma aktīvi līdzdarbojas luterāņu draudžu reorganizācijā: lai gan 1922. gadā Latgalē uz vietas nedzīvo neviens luterāņu mācītājs, taču šai pašā gadā dibināts Latgales prāvesta iecirknis Rīgas Sv. Trīsvienības draudzes mācītāja K. Irbes (1885-1966) vadībā (Ķiploks, 1987, 477-478).

Līdz 1944. gadam Latgales prāvesta iecirkņa draudžu skaits sasniedzis 22, no šīm draudzēm tikai divas, Dagdas un Viļānu draudzes (attiecīgi 150 un 120 draudzes locekļi uz Latvijas luterāņu zvaigžņu stundu – 1938. gadu), palika bez savām mūra baznīcām. Luterāņu draudžu organizēšanu, protams, nevar uzskatīt par sastāvdaļu tai mērķtiecīgajai Latgales “nacionālās apspiešanas politikai”, kurā šovinistisko buržuāziskās Latvijas valdību vairo padomju vēsturnieki (Balevics, 1978, 221), saskaņot plānveidīgu valstiski nacionālo elementu kolonizāciju īpaši Padomju Savienības pierobežā (Ibid., 218). Tomēr arī tālaika Latgales domas pārstāvji savā propagandā veiksmīgi emfazēja zināmu sociālo spriedzi pārtikušāko baltiešu un latgaliešu mazturīgo starpā. Latgales katoļi savukārt atturīgi izturējās pret pirmajiem ekumēniskajiem žestiem abu konfesiju starpā, kaut vai, piemēram, katoļu atteikšanās gadījumā no piedāvātajām tiesībām lietot trešo daļu no bijušās jezuītu baznīcas Daugavpilī, ko pēc pārņemšanas luterāņu īpašumā un pēc atjaunošanas darbiem (1920-1931) vienlaicīgi lietoja garnizona luterāņi un pareizticīgie (Mašnovskis, 2006, II: 54).

Vienlaicīgi luterāņu draudžu pastāvēšana atstāja nenoliedzamu iespaidu uz Latgalē ieceļojošo pārnovadnieku specifiskās identitātes saglabāšanu; viņi nekad tā arī neizkusa vietējās etnogrāfiskās kopas vairākuma vidū. Ja visas sabiedriskās dzīves izpausmes – skola, zaļumballes, aizsargu organizācija utt. visiem Latgales iedzīvotājiem bija kopīgas, tad abu latviešu etnogrāfisko grupu tālākai paralēlai pastāvēšanai vitāli svarīga izrādījās piederība atšķirīgu reliģisko konfesiju draudzēm. Tam pierādījumu varam rast faktā, ka līdz pat šai dienai Latgales luterāņu pēcteči savā sadzīvē pārsvarā lieto no augšlatviešu rakstu valodas atšķirīgo lejaslatviešu rakstu valodu.

Otrs 20. gadu agrārreformas seku rezultāts ir lielāks skaits Latgales bezzemnieku, kas saņem nacionalizētās muižu zemes ārpus dzimtā novada, bet vēlākajos gados – latgaliešu laukstrādnieku darbaspēks, kas ir dzenošais motors Kurzemes un Vidzemes vecsaimniecībās. Procesa reliģiskās konsekvences izpaužas faktā, ka 30. gadu beigās praktiski jebkurā lielākajā Latvijas apdzīvotajā vietā vismaz dažas reizes gadā uz katoļu dievkalpojumiem pulcējās latgaliešu, kā arī poļu un lietuviešu izcelsmes laukstrādnieki. Taču vai tāpēc varēja būt pamats gaviļēt par tautas rekatolizāciju vai protestēt pret katoļu triumfālismu? Ne tuvu, ja pēc Liepājas Kūrijas kanclera vērtēju-

ma, ko ar gandarījumu citē padomju laika reliģijas vēstures autori, “katoļu izklīšana ir arī cēlonis viņu reliģiskās dzīves panīkšanai”, vēl vairāk, gājējiem atgriežoties no sezonas darbiem starp pārnovadu tautiešiem, viņi apkārtējā vidē iemantoto reliģiskā indiferentisma garu pārnesa mājās pašu Latgalē (Ibid., 226). Ja arī nepievienojas Z. Balevica paustajam viedoklim par “Latgales modināšanu no gadsimtu sastinguma, no reliģiskā miega, pateicoties strādniekiem, kas revolucionāro rūdījumu bija guvuši Pēterburgas rūpnīcās vai laukstrādniekiem, kuru šķiriskā apziņa tika kaldināta, vergojot tautisko budžu tīrumos Kurzemē un Vidzemē” (Ibid., 89), tad tomēr nevar ignorēt atziņu, ka reliģiskajai dzīvei nedraudzīgas ideoloģijas izplatīšanās sezonas darbos devušos Latgales jauniešu vidū pieprasīja skaidru un nepārprotamu atbildi. Ne bez pamata Rīgas Metropolijas žurnāls “Katōļu Dzeive” sūrojās par neapzinīgiem katoļiem Gulbenē, kur arodskolas un komercskolas skolēnu vidū mācās divdesmit pieci latgaliešu izcelsmes skolnieki, no kuriem ne visus vecāki ir pieteikuši ticības mācības stundām (*Pa myusu draudzem*, 1939, 470). Kā pozitīvu piemēru diasporas apstākļiem tā pati “Katōļu Dzeive” stāda priekšā Neretas draudzi “tōļajā styueitī pī pošas leišu rūbežas”, kurai nav nekā cita kā sava kapsēta, bet kas izrāda konfesionālu apzinīgumu (Ibid., 1939, 471-472).

Katoliskās ieražas, tradīcijas, dzīvesveids un izrunas īpatnības labāk saglabājās tur, kur veidojās lielākas vai mazākas ieceļotāju kolonijas, piemēram, Sakas jaunsaimniecības neauglīgajā pašreizējā Grīnu rezervāta teritorijā vai vecajās Kurzemes katoļu draudzēs, Lēnās, kur pēc tālāka prāvesta J. Vaivoda novērojumiem neizveidojās ciešāka sadraudzība pat šīs draudzes līdzšinējo piederīgo “baltiešu” un jaunpienākušo latgaliešu kolonistu starpā (Vaivods, 1994, 106). Te nav jāsaskata uzreiz sociālās nevienlīdzības šķēršļi, bet atšķirīga dzīvesveida iespāids. Ja jau Latgales luterāņi spēja veiksmīgi saglabāt savu etnogrāfisko identitāti, pateicoties savām draudzēm, kāpēc to nedarīt Kurzemes jaunsaimniekam? Līdz 30. gadu beigām ieceļotāju vajadzībām bija atklāti lielāki un mazāki misiju punkti, kuros pārsvarā irētās telpās ar zināmu regularitāti svinēja dievkalpojumus: Ēdolē, Zirās, Ciecērē, Pampājos, Priekulē, Zaņā, Sasmakā, Ārlavā, Dundagā, Sabilē, Kandavā, Laukmuižā, Gārsenē, Zasā, Viesītē, Iršos, Ērgļos, Smiltēnē, Mazsalacā, Strenčos, Alojā, Rencēnos, Skujenē, Gaujienā, Jaunpiebalgā, Vecpiebalgā, Dzērbenē, Taurenē, Litenē, Alūksnē, Apē, Limbažos, Saulkrastos, Pļaviņās u.c. (Trūps-Trops, 1992, 16).

Taču atšķirībā no Latgales luterāņiem, kas uzsvēra un apzinīgi kopa savu koptaviešu rakstu valodas daiļskanību un nekādā veidā nepadevās vietējās vides iespaidam, Kurzemes un Vidzemes latgaliešu jaunsaimnieku draudzes pamazām pielāgojās apkārtējo iedzīvotāju ietekmei, ņemot vērā, ka vairākās vietās – Alsungā, Lēnās, Līvberzē, Skaistkalnē, Vecpilī un citur viņiem nācās iekļauties iepriekš pastāvošajās vietējo kurzemnieku izveidotajās katoļu draudzēs. Pat tādā vietā kā Cēsīs, kur apmēram tūkstošus poļu-lietuviešu-latgaliešu laukstrādnieku atrada priekšā dažu 1915. gada Kurzemes bēgļu ģimeņu veidotu katoļu kopienu, jaunās draudzes orientācija saistījās ar koptaviešu rakstu valodas lietošanu. Zīmīgu piemēru lasām par 1944. gada rudens Latgales bēgļu pieredzi mazajā Lamiņu draudzē starp Tukumu un Talsiem uz pašas Kurzemes un Zemgales robežas. Kaut gan Lamiņi ir sena Kurzemes katoļu draudze, kas veidojusies baronu Līvenu konversijas rezultātā 18. gs. vidū, tad 20. gs. vidū vēsturisko pamatiedzīvotāju procents draudzē tuvojās nullei. Līdz ar to varēja likties pašsaprotams latgaliešu bēgļu priekšlikums, lai draudzes prāvests svētdienas sprediķi pasacītu atbilstoši dzimtās Latgales izrunas prasībām. Taču jau pēc nedēļas svētdienas sprediķis atkal skanēja vietējā izrunā. Kāpēc šāda attieksme? Acīmredzot konfesionālā piederība Latgales novada ceļiniekam varēja izrādīties svarīgāka par lingvistis-

kajām niansēm, jo zināms skaits latgaliešu jaunsaimnieku mājās lūdzās poļu un savā starpā sarunājās baltkrievu valodā, kā tas vēl pirms 20 gadiem bija novērojams no Lamiņu un Talsu draudzēm atdalītajā Laucienes draudzē. Šī cilvēku kategorija jau pēc nedaudziem gadiem etnogrāfiskajā un konfesionālajā diasporā vieglāk spēja saprast koplplatviešu un nevis latgaliešu izrunu. Tātad konfesionālās piederības apziņa izrādās noturīgāka par etnisko un etnogrāfisko apziņu, kas līdzīgos gadījumos noārdās nedaudz ātrāk. Līdzīgu procesu novērojam šodienas latviešu luterāņu draudzēs Amerikā un Austrālijā, kuras visjaunākās trimdinieku paaudzes vajadzībām pakāpeniski sāk ieviest papildus dievkalpojumus angļu valodā.

Ceturtais migrācijas vilnis (1940. gadi). Pēdējais lielais iekšējās migrācijas vilnis, kas paliekoši skāra Latvijas konfesionālo ģeogrāfiju saistās ar 1944. gada rudens/1945. gada pavasara politiskajiem notikumiem. Frontes līnija vispirms tuvojās Latgalei, no kurienes bēgļu straumes steidzās uz Rietumiem. Taču ne visi viņi sasniedza Rietumus, liela daļa tā arī palika Kurzemē, tādā veidā nostiprinot jaunās katoļu draudzes diasporā. Zīmīgs piemērs ir jau padomju varas gados celtā Cīruļu baznīca pusceļā starp Talsiem un Dundagu. Talsu prāvestam P. Upeniekam palīgā sūtītais diakons J. Jaškovičs laikā no 1946. līdz 1947. gadam uzceļ baznīcu, kas stājas bēgļu dēļ skaitliski pieaugušajai draudzei par šauru kļuvušā šķūņa vietā. Pēckara gados kopēji pārdzīvojamās grūtības izlīdzina agrākās konfesionālās un etnogrāfiskās barjeras vietējo iedzīvotāju un ienācēju starpā. Pēc vēlākā draudzes prāvesta deviņdesmitgadnieka V. Pentjuša mutiskas liecības, Cīruļu baznīcas celtniecību ar kokmateriāliem atbalsta vietējie luterāņu saimnieki, kuru ģimenes piedzīvojušas izvešanu. Atkal izrādās, ka reliģiskais faktors tautas vēsturē nospēlē zīmīgu lomu, saliedējot dažādu kopienu iedzīvotājus.

1950. gados sakarā ar draudžu pārreģistrēšanu Latvijas reliģisko lietu pilnvarotais atteicās reģistrēt draudzes, kurām nebija savu dievnamu un tāpēc mises notika kapelās, īrētās telpās vai privātās mājās. Tādā veidā garīgos pakalpojumus uz vietām saņemt tika liegts vairāk nekā 80 gan tā saukto misiju punktu, gan gadsimtiem vecu kapelu ticīgajiem visos četros novados. Latgalē tādi bija Abrenē, Baltā, Dubnā, Eleonorvilē, Jaunaglonā, Istrā, Kūdupē un Saļņevā. Vidzemē nepārreģistrēto misiju punkts ir krietni lielāks: Alojā, Alūksnē, Cesvainē, Dzērbenē, Ērgļos, Gaujienā, Inčukalnā, Kosā, Limbažos, Litenē, Ļaudonā, Madlienā, Mālpilī, Mazsalacā, Ogrē, Rencēnos, Saulkrastos, Skujenē, Strenčos, Uriekstē, Vecpiebalgā un Zaubē. Īpaši daudz lielāku un mazāku latgaliešu iecelotāju kopu varēja sastapt Kurzemē: Dundagā, Graudupē, Kabilē, Kandavā, Lamiņos (1963. g.), Pūrē, Rendā, Ridelē, Sabilē, Sarnātē, Stendē, Strazdē, Tiņģerē, Ugālē, Vārmē, Ziras-Piltē. Ne mazāk aktīvi bija bijuši Zemgalē iecelojušie katoļi, dibinot savas kopas Auros, Bēnē, Bukaišos, Daudzevā, Dignājā, Džūkstē, Elejā, Emburgā-Salgālē, Gārsenē, Glūdā, Iecavā, Jaunpilī, Neretā, Platonē, Reņģē, Skrudalienā, Taurkalnē, Tērvetē, Ukros, Vilcē, Vallē, Vecumniekos, Viesītē Zasā, Zantē u.c. (Trūps-Trops, 1992, 55). Atsevišķās vietās kā Siguldā, kur draudzes pašas spēkiem 1958.-1959. gados uzceltā baznīca tika piespiedu atsavināta, risinājumu atrada, noīrējot telpas luterāņu baznīcā. Tā kā luterāņu baznīcas telpas īrēja arī baptistu draudze, tad, gribot negribot, bija jāveidojas sadarbībai šo iepriekš savā starpā maz vai nemaz kontaktējušo kopienu starpā. Velēnas luterāņu draudze vēl šodien laipni atvēl savu lepno dievnamu katoļu dievkalpojumiem, atzīstot, ka tikai pateicoties katoļu finansiālajam atbalstam, visus padomju gadus bija iespējams nosargāt dievnamu no profanācijas. Koknesē vietējām pareizticīgo un luterāņu draudzēm pēc viņu baznīcu zaudēšanas telpas dievkalpojumiem atvēlēja katoļu draudze. Grūti iedomāties, ka šāda prakse būtu varējusi izveidoties bez attiecīgo diecēžu administratoru ziņas.

Nobeigumā varam secināt, ka Latvijas vēsturiskās konfesijas, katra atbilstoši savām iespējām, visbiežāk apzināti izvērta rūpes par garīgās mājvietas radīšanu sev uzticētās tautas daļai, kas dažādu sociāli-ekonomisku, vai politiski-kulturālu iemeslu dēļ atstāja ierasto vidi un devās uz citu zemi vai novadu. Evaņģēliski luteriskā baznīca šo draudžu tīklu ir spējusi mest pāri visai zemeslodei, jo lielākajā daļā industrializēto valstu atrodamas tieši latviešu luterāņu draudzes. Tas arī ir labi saprotams, ņemot vērā, ka vairāk nekā trīs ceturtdaļas II Pasaules kara latviešu bēgļu pēcteču lielākā vai mazākā mērā sevi identificē ar šo konfesiju. Latviešu katoļi 1944./1945. gadā nespēja doties bēgļu gaitās, jo Padomju Armija pirmo sasniedza tālāk Austrumos izvirzīto novadu – Latgali. Toties migrācijas procesa apzināšanā Katoļu Baznīca nepalika vienaldzīga un pat pāri katrai saprātīgai cerībai padomju gados spēja pabeigt būvēt (ja arī ne vienmēr īstenojot sākotnējo ieceri) jaunas baznīcas saviem diasporas ticīgajiem Aknīstē, Cīruļos, Gudeniekos, Laucienā, Naujienā, Siguldā un Smiltēnē.

Līdz ar neatkarības atjaunošanu Latvijā gan Latvijas katoļu virsgans kardināls J. Pujats, gan pareizticīgo Rīgas un visas Latvijas Metropolīts Aleksandrs vērienīgi atsāka 50. gados piespiedu kārtā pārtraukto iekšējās migrācijas jaunākās paaudzes garīgo aprūpi. Katoļticīgie atjauno savas draudzes un būvē baznīcas tajās vietās, kur pirms 50 gadiem latgaliešu ieceļotāju draudzēm tika atteikta pārreģistrācija – Alūksnē, Cesvainē (1997), Limbažos (1996), Ogrē (1997), Pļaviņās, Saulkrastos u.c. Tieši tāpat jauno pareizticīgo dievnamu celtniecības ģeogrāfija atbilst šīs konfesijas ticīgo koncentrācijai valsts teritorijā. Var novēlēt, lai arī luterāņiem taptu arvien jaunas draudzes tur Latvijā, kur migrācijas process veicinājis iedzīvotāju koncentrāciju, kā līdz šim tas ir īstenojies ar Jaunkraukles draudzi Aizkrauklē. Taču ar zināmu nolemtību jāpiebilst, ka pašas Latvijas teritorijā iekšējās migrācijas procesa sekas ir lielā mērā izlīdzinājušas konfesionālo karti un vairākos mazākos lauku ciematiņos pēc 40 gadu pārtraukuma atkalatvērtu misijas punktu ilgstoša pastāvēšana bez radikāli mainītas pastorālās aprūpes metodes nav garantēta⁶.

Jauno katoļu draudžu konsolidācija diasporas apstākļos

Šodienas situācijā varam novērot ar mūsu tautas migrācijas procesiem saistītu reliģisku fenomenu projekciju globālā mērogā. Rietumos esošajām trimdas latviešu draudzēm nākas pārdomāt, cik sekmīgi tās spēs izvērst evaņģēlizāciju starp peļņā braucējiem, 21. gadsimta gājējiem kaut kur Īrijas sēņu laukos vai Lielbritānijas jaunceltnēs. Latvijas Baznīcai nav jāpaļaujas uz mierinošo domu, it kā pasaulē nebūtu tādas vietas, kur kādas katoļu, luterāņu vai pareizticīgo draudzes nebūtu jau priekšā un ka gan jau vietējās mītnes zemes draudzes izrādīs pienācīgu kristīgu viesmīlību. Līdzšinējā prakse pierāda, ka arī pie dažus desmitus vai simtus kilometru attālas iekšējās migrācijas novērojama vienlīdz spēcīga savas etniskās un konfesionālās apziņas pārmantojamība, kas līdz šim realizējas arī attiecīgu jaunu lūgšanu namu atvēršanā katoļu diasporā Vidzemē un Kurzemē vai luterāņu diasporā Latgalē vai Lietuvā. Vēl jo vairāk to pierādījusi trimdas draudžu pastāvēšana arī tajās Amerikas Savienoto Valstu, Kanādas vai Vācijas pilsētās, kur jebkura cita latviešu emigrantu agregācijas forma biedrībās, koros vai klubos laika gaitā ir pazaudējusi motivējošu pievilcību, bet dievkalpojumi turpina pulcēt tautiešus. Uz dvēseļu ganiem Latvijā šodien gulstas liela atbildība pierādīt Ticības simbola definīcijas par Baznīcas “katoliskumu” atbilstību vārda etimoloģijai – būt vispārējai vai universālai Baznīcai, tai Baznīca, kas Kristus spēkā drosmīgi soļo pāri visai pasaulei, tātad – dodas līdzī Kurzemes vai Latgales jauniešiem kā viņu dzimtenes kristīgā elpa pasaules plašumos.

PIEZĪMES

1. *Skat.* Latvijas evaņģēliski luteriskā Baznīca ārpus Latvijas (2004). No: *Baznīcas gadagrāmata 2005*. Rīga: Klints, 425.-460. lpp.
2. Par 20., 30. gadu konfesionālās preses apzinātu vēlmi akcentēt Baznīcas un trūcīgo ticīgo atrašanos vienās pozīcijās liecina “Katōļu dzeivē” regulāri atrodamas atsaucēs uz pieticīgu dievnamu iekārtojumu. Jaunbūvju aprakstā paustais novērtējums “baznīcas iekārtojums nabadzīgs, altāri, biktskrēsli – viss pašu rokām taisīts, ornāti, kapas nolietotas” (iespaidi jaundibinātajās katoļu draudzēs Ostronē un Gulbenē, tātad gan uz vietas Latgalē, gan diasporā Vidzemē), kas ne tik daudz skubina lasītāju solidarizēties ar saviem ticības biedriem, kā pauž gandarījumu par spontāni dzimušo tautas baznīcu. Atzinums: “Šei kapleica ir nabadzeiga. Jai pat tryukst napīcīšamūs liturgiskūs drēbu, pīm., nav violeta ornata, malnas kapas, sorkonas stulas u.c.”, – ir apvienots ar optimistisku novērtējumu ticīgo apzinīgumam: “Tūmēr draudzes lūcekli sanōk sovā nabadzeigajā kapleicā, lyudzās ar ticeibu un cereibu uz Dīvu un gaida jaunu, gaišu bazneicu, kuru ceļ Vecslobodā”. *Sal.* Pa myusu draudzem (1940). No: *Katōļu Dzeive*, 111. lpp.
3. Latvijas neatkarības gados savrup nodalīta bīskapa H. Pelhava jurisdikcijai pakļauta diecēze ar savām draudzēm visās lielākajās Kurzemes un Zemgales pilsētās tapa politisku aprēķinu rezultātā.
4. Latvijas Pareizticības etniskās atvērtības zīmīgs piemērs ir Rīgas igauņu pareizticīgo draudze, kas no 1886. g. līdz I Pasaules karam lietoja Rīgas Sv. Pētera un Pāvila baznīcu.
5. Zīmīga norāde par Visvalža Paegles projektētās baznīcas pasūtītāju un lietotāju loku lasāma piebildē, ka būvdarbu vadītājs arhitekts Artūrs Galindoms (1894-1966) ir uzdienējies līdz pulkveža pakāpei un ka pēckara gados pati draudze dievnamu pameta. *Sal.* Indras baznīca. No: Mašnovskis V. (2006) *Latvijas luterāņu baznīcas*. Rīga: Due, II: 54. lpp.
6. Ne vienmēr tā saucamie misiju punkti atbilst savam apzīmējumam, proti, būt par garīgo centru, kas ar misionāru rosmi spēj piesaistīt regulārai reliģiskajai praksei tālāk stāvošus ļaudis. Dažkārt priestera apmeklējums pie pāris ticīgajiem pensionāriem reizi mēnesī vai dažas reizes gadā paliek neauglīgs apkārtnes evaņģelizācijas kontekstā, un Baznīcas hierarhijai nākas pārdomāt turpmākas aprūpes iespējas un lietderību noteiktās vietās (piem., Lēdurga, Zaļenieki, Staļģene u.c.).

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Balevics Z. (1978) *Katolicisms Latvijas sociālpolitiskajā vēsturē*. Rīga: Zvaigzne, 240 lpp.
2. *Baznīcas gadagrāmata 2005*. (2004) Rīga: Klints, 462 lpp.
3. Cakuls J. (1997) *Latvijas Romas katoļu draudzes*. Rīga: Rīgas metropolijas kūrīja, 778 lpp.
4. Ķiploks E. (1982) Latviešu draudzes Lietuvā. No: *Baznīcas Gada grāmata 1983*. Minneapolis, Minn.: Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Virsvalde, 97.-128. lpp.
5. Ķiploks E. (1987) *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. Lincoln, Nebraska: Latviešu evaņģēliski luteriskās baznīcas Amērikā apgāds, 519 lpp.
6. Latvijas evaņģēliski luteriskā Baznīca ārpus Latvijas (2004). No: *Baznīcas gadagrāmata 2005*, Rīga: Klints, 425.-460. lpp.

7. Mašnovskis V. (2006) *Latvijas luterāņu baznīcas: vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra*. Rīga: Due, II. sēj.
8. Mozga St. (1963) *Svēto dzīve*. Toronto: Dzimtenes Balss apgāds, 467 lpp.
9. Pa myusu draudzem. (1939) No: *Katōļu Dzeive*, 469.-472. lpp.
10. Pa myusu draudzem. (1940) No: *Katōļu Dzeive*, 109.-112. lpp.
11. Svilāns J. (1995) *Latvijas Romas-katoļu baznīcas un kapelas*. Rīga: Rīgas Metropolijas kūrīja, 447 lpp.
12. Trūps-Trops H. (1992) *Latvijas Romas katoļu Baznīca komunisma gados 1940-1990*. Rīga: Rīgas Romas katoļu metropolijas kūrīja, 172 lpp.
13. Vaivods J. (1994) *Baznīcas vēsture Kurzemē XIX un XX gadsimtos*. Rīga: Rīgas Metropolijas kūrīja, 350 lpp.

Migration Phenomenon in Confrontation with the Historical Experience of the Church in Latvia

Summary

Author discusses the following topics in his article as: 1) the confrontation of internal and external migration of Latvia with the historic experience of Europe, 2) biblical roots for attitude of responsibility towards stranger, 3) nationally denominational brotherhoods of pilgrims and merchants in the consolidation process of European Christian civilization, 4) the influence of socio-economical and politically determined internal migration of indigenous inhabitants of Latvia on the denominational map of the country, 5) as well as the simplified and politicized judgments of religious consequences of internal migration.

The migration processes of world nations characterize the development of humanity from its beginnings. The Church is confronted with both the negative and positive aspects of migration process throughout its time of existence – 2000 years of long history. The notable caring activities of Latvia's historic denominations for the categories of people involved in the movement of migration processes cannot be taken out of the experience of all Europe. Of course, the Latvia's situation within the European context stands out with its own specific, namely, the socio-economical and culturally-educative conditions encouraged an intensive internal migration within the borders of nation itself; however the politically-repressive conditions, revolutions and wars – the external migration to neighboring countries or the New World. There are significant researches done about the preservation of Latvian national identity due to the active social life, which in its turn to a great extent was based exactly on the branched net of religious congregations in exile (more than 120 Latvian Lutheran congregations in USA, Canada, Australia and Western Europe, not counting the congregations of other denominations).

While to a lesser extent studied is the phenomenon of internal migration, although this phenomenon in most direct way has encouraged the consolidation process of nation. It is possibly only in a short way to describe the quite complex problematic on how both major denominations reacted to the moving of their believers first within the great administrative units of Russian Empire – the Provinces of Courland, Vidzeme, Vitebsk and Pskov; and next within the borders of one country, resp., Republic of Latvia and later Republic of Soviet Latvia. Even more interesting is the question about what one can take into consideration of this historical experience in case of

today's alarmingly rapid migration. We should concentrate more on the experience of last two centuries. The historical context of this period would help to schematize in general lines the migration process of 19th and 20th century in Latvia that can be divided in several flows – the waves of internal migration.

1) *The first internal wave of migration took place in the second half of 19th century*, when first the immigration of peasants from Vidzeme took place in Latgale Region. After the suppression of Revolt in 1863 the Polish landlords who lost the confrontation with the regime of tsar started to sell away their land, which raised interest in a potential buyer from the right coast of Aiviekste River. Denominational consequences are – the first renewed Lutheran congregations (in Varkļāni a. o.) previously perished as a result of re-catholization of Latgale Region in 17th and 18th century.

2) *Second wave of migration (1915)* is connected with the reality of the World War I. Under its influence the Imperial government gives an order to evacuate the Courland. Not all the refugees reach the Inland Russia, quite often in uncertainty for the future not willing to go further than the other bank of Daugava River, in Vidzeme. The believing refugees from Courland diligently start to attend the Lutheran churches in the province across and at home sang from their different song books taken back from Courland, while the spiritual needs of Catholic Courlanders asked for resuming the Catholic services in places where they have not taken place from the times of Swedish invasion back in 1625, as, for instance, in city of Cēsis. While the majority of refugees came home, the Catholic congregations, which were established anew after 300 years, stayed.

3) *Third internal wave of migration (the 1920-ties)* is connected with the interesting socio-economical policy on the newly established State of Latvia. For the administrative posts in biggest regional centers in Latgale there often candidated qualified functionaries from the regions across and who organized themselves in Lutheran congregations – in the region which is traditionally Catholic-oriented; the same as for the needs of border-guards protecting the frontiers of the newly established State more and new Lutheran churches were erected. The opposite kind of wave can be observed during the implementation of Agrarian reform when great number of landless peasants from Latgale received the nationalized lands of landlords outside of the native region while the agricultural workers of the same region secured the economic activity in the old farms of Courland, Semigallia and Livland. The religious consequences of the process can be seen in the fact at the end of 1930-ties practically in any biggest populated area of Latvia for the Catholic service at least for some times a year there gathered the agricultural workers of Latgallian as well as of Polish and Lithuanian origin.

4) *The fourth wave of migration (1940-ties)*, the last one, which essentially and for lasting affected the denominational geography of Latvia is connected with the autumn refugees of 1944 from Latgale that didn't reach the West but stayed in Courland, as well with the new contingent of Latgallian working peasants that consolidated the new Catholic congregations in diaspora. Hereby already in the years of Soviet regime (1946/1947) the surprisingly vital communities erected provisional churches.

In order to understand surprisingly operative readiness of the hierarchy of the Church in case of Latvia to meet the religious needs of persons involved in the migration process, one should have a look into the pages of Church's history. What consolidated the awareness of European civilization regarding the due human respect and rights for spiritual services to strangers and travelers? In finding an answer the focus is to be put on the ecclesiastic aspects of creation of European society, which in

their origins are inspired in the teaching of Judeo-Christian tradition of Holy Scriptures. There is evident the succession of healthy traditions of Old Testament already in the new multi-ethnic environment of Europe's first millennium.

Speaking of biblical roots for attitude of responsibility towards stranger, the rights and responsibilities of a stranger living among the ancient Israel were codified already in the rolls of Pentateuch. To the authors of the Old Testament the thinking of fate of traveler was of importance as the awareness of patriarchs reminded them the temporary status of their existence both among the Canaanites (*Gen 23:4*) and in the Egypt of Pharaohs (*Ex 2:22*). Following this bitter experience of being travelers, being outcast and becoming the rulers of Canaan, the Book of Exodus (2nd Moses) declares the observation of one and the same rule as for the new owners of the land as well for strangers (*Ex 12: 48-49*). Strangers were allowed to participate in the cult of Yahweh (*Num 15: 15-16*) and to celebrate the feast of Passover (*Num 9:14*), and against the unjust suppression of them stood watchfully The Law (*Lev 23:22, 26: 12-13*). Special religious importance the image of a traveler gained in reflection about the Holy Family – Jesus, Maria and Joseph as being the refugees in alien land of Egypt (*Matthew 2: 13-15*). As Jesus himself in his life experienced the fate of a traveler then to a Christian public order belonged not only the welcoming attitude towards a stranger but also the duty to guarantee the religious services to those *en route*.

To great extent the nationally denominational brotherhoods of pilgrims and merchants in the Middle Ages contributed to the consolidation process of European Christian civilization. Quite convincing example for general respect towards traveler is mass-like pilgrimages to different locations of Europe and Middle East that didn't grow scarce even in the so called Dark Ages when ordinary contacts between European nations from the collapse of Roman Empire had been reduced to a minimum. If going on pilgrimage would have been considered as something exceptional, then this phenomenon wouldn't touched so wide circles of all social strata. To this testimony give even such curios elements as graffiti of religious content on the walls of holy places. Devout inscriptions are left in so many different languages that it doesn't leave any doubt about the mass-like character of pilgrimages not only in the period of relative security of Caroling Renaissance in 8-9 century but also later, in 10-11 century when the distance of 2000, 3000 and even 4000 kilometers was not considered as something special to overcome. Not considering the banditism of those times, which during centuries now ceased now increased the merchants and the emissaries of kings could safely appeal to the solidarity of surrounding society. Especially for this reason there were established pilgrim settlements and hospitals that gave an evidence of blameless moral stand of a society. The oldest hospital for travelers existing to this very day is the thousand-year old *Ospedale di Santo Spirito in Sassia*, which in 727 for the needs of their countrymen was established by the Saxon king Ina with the classical title *schola Scuonum*. The church right next to this hospital to this day is titled as the Saxonian church of Holy Ghost – *Spirito Santo in Sassia*.

The origins of *schola* – the oldest Roman hospital – as the centre of welcoming and care first of all for pilgrims belonging to a specific ethnic group do show throughout the entire Europe the special phenomenon especially observable in the major cultural and commercial centers – the creation of religious caritative centers – hospitals, churches, settlements and even cemeteries of different nations, ethnic groups and men from the same district. Exactly for these purposes until the Napoleonic wars there existed the cemetery in the territory of Vatican (*Camposanto dei Teutonni e Fiamminghi*)

for the pilgrims of different peoples from Holy Roman Empire of German nation, usually the Germans and Netherlanders, – still quite attractive relict of Middle Age brotherhoods in this ancient European capital city. In the same way until this very day their own churches and religious centers in the Eternal City possess also the English, French, Spanish, Portuguese, Polish, Russian, Ukrainian, Greek, Armenian and other Catholic Romans speaking in other languages and the guests of city. Besides, accordingly to the Middle Age tradition it is not the language but the origin that can be the decisive reason for the choice of attending one or another church.

Why about the consequences of migration phenomenon regarding the religious life of travelers we looked into the rich net of Roman public organizations but not in the historic realities of some region geographically closer to the region of Baltic Sea? Cannot we find in our modern globalized world in any major European city its own *China Town*, bigger or smaller block of settled Muslims, or some other center of aggregation of some different ethno-religious groups? Even the secularized France is no more able effectively to assimilate those blocks of suburban Paris where the proportion of Algerian or Moor inhabitants exceeds the number of ethnic French. Looking for the answer, it should be mentioned that this kind of phenomenon has affected Europe only recently while Rome attracts the attention of scientists with the fact that in the Eternal City the forms of aggregation devised for the strangers do exist continuously for centuries and even millennia. All mentioned above European, Asian and African national communities exist by their religious caritative centers in different blocks of Rome at least several centuries if not millennia. Therefore the example of Rome as the capital city of Christianity could not remained undervalued in all other Christian world. For the Church it served as the example and model to be implemented in the periphery of Europe. Our country is not an exception.

That spontaneity and self-evidence with what the governance of the Church in Latvia agreed to establish the congregations devised for the needs of ethnographic groups, namely, Latgallian new farmers in the regions of Courland and Livland, can be explained not only with the pastoral zealously and missionary activism but also with the mentioned example of Roman Church for the harmonic integration of travelers and pilgrims in local cultural environment by providing them with the soulful warmness and feeling of being like at home.

Therefore there didn't disappeared from the focus of both denominations in the territory of Latvia the concern about two specifically ethnographically divided parts of indigenous inhabitants, which due to the different politically-economic reasons were stimulated to settle for a while or permanently in the regions populated by the majority of another denomination. The thousand-year experience of the Church demonstrates the necessity to provide the representatives of these groups as possible better possibilities of aggregation being especially important in the conditions of diaspora. For this purpose serve following denominationally-based institutions as chaplaincies, brotherhoods or fraternities, associations and congregations that was already widely discussed regarding the pluralistic churches of other nationalities and ethnographic communities.

After the reviewing in the first part of article the influence of major waves of internal migration on the denominational geography of Latvia and about the possibilities of the Church normalizing the ecclesiastic problem of belonging that forms the identity of Christians in diaspora, it should be stressed: none of the Christian denominations of Latvia did consider so strict principle of brotherhoods of the men from the

same district as desirable like it was mentioned in the previous cases of Rome. All congregations at least in principle are ethnically and ethnographically open, **having as a basis for aggregations not the ethnical but confessional belonging**: for the Lutherans – congregations of Latvians and Germans; for the Orthodox – congregations of Latvians, Russians, Belarusians and Estonians; the Catholics – congregations of Latvians, Poles, Lithuanians and Germans (until 1939).

Historic congregations of Latvia, every one according to its possibilities, most often expanded their concern about the creation of spiritual abode for the kindred being entrusted to them, which because of different socio-economic or politically-cultural reasons left their habitual environment and made forwards to the other land or region. The Evangelical Lutheran Church has been capable of flinging this net of congregations across the entire globe as there can be found exactly the Lutheran congregations of Latvians in the majority of industrialized states. That can be well understood taking into consideration the fact that more than three fourths of descendants of World War II refugees to greater or lesser extent identify themselves with this Christian denomination. Latvian Catholics in 1944-1945 couldn't make for such runaway because the Soviet Army reached first the region being located further in East – Latgale. While in exploration of migration process the Catholic Church didn't stay indifferent and even above all reasonable hope during Soviet era was able to complete building (even if not always realizing the original idea) of new churches for the believers of diaspora.

With the restoration of independence in Latvia both the Catholic hierarch J. Pučs and Orthodox Metropolitan of Riga and all Latvia Alexander in wide scope resumed the spiritual care of believers of the newest generation of internal migration that was cut off by force in the 1950-ties. Catholics restore their congregations and erect churches in locations where 50 years ago the congregations of Latgalian immigrants were rejected the registration. In the same way the geography of new Orthodox churches corresponds to the concentration of its believers in the territory of country. But with some degree of fatality it should be said that the very consequences of internal migration processes within the territory of Latvia to great extent have equalized the denominational map and in several small country villages after the interruption period of 40 years the lasting existence of missionary points without radically changed methodology of pastoral care is not guaranteed.

Dr. hist. eccl., asoc. prof. priesteris **Andris Priede**

Laterāna Pontifikālās Universitātes filiāles – Rīgas
Teoloģijas institūts un Rīgas Augstākais reliģijas zinātņu
institūts

The branches of Lateran Pontifical University – Riga
Institute of Theology and Riga Higher Institute of Religion
Sciences

Adrese: Katoļu iela 16, Rīga, LV-1003, Latvia

Tālr.: +371 67358690

E-pasts: priedea@inbox.lv